

land- en zeemacht) 'wordt het overleg met Hare Majesteit gevoerd door de minister-president', en: 'De terugkeer van Hare Majesteit persoonlijk wordt buiten het overleg van de Commissie[-Terugkeer] gehouden.'

*

Het lijkt ons nauwelijks nodig, in bijzonderheden aan te geven, welk een broddelwerk Gerbrandy geleverd had.¹ Spoedig kwam hij volledig klem te zitten tussen enerzijds de wensen van de koningin en zijn toezeggingen aan haar en anderzijds de hechte overtuigingen van verscheidene ambtgenoten die hij niet kon missen. Dezen hadden in zijn memorandum veel gelezen dat duister was maar in elk geval de indruk wekte dat Gerbrandy meer dan hij bereid was te erkennen, onder invloed stond van de koningin. Twee weken lang werd nog over zijn voorstellen gediscussieerd en geschreven; Albarda bood daarbij weinig verzet en van Kleffens, die voor kwesties van binnenlandse politiek geen belangstelling had, alsmede van Boeyen en Bolkestein hadden zich al in Gerbrandy's eerste opzet kunnen vinden, maar Steenberghe, van den Tempel en Welter weerden zich geducht. Tegen Welter zei Gerbrandy daarbij dat, wanneer hij ministeriële commissies wilde instellen, dit toch slechts zou zijn 'ter voorbereiding van de behandeling in de ministerraad'², maar toen van den Tempel voorgesteld had, in het na voltooiing der formatie uit te geven communiqué in dat verband te spreken van: 'ter voorbereiding van de beslissing in de ministerraad'³, bleek uit het communiqué zelf dat op 28 juli verscheen, dat Gerbrandy de woorden 'in de ministerraad' toch weer had geschrapt.

Wat hadden de koningin en Gerbrandy bereikt? Gerbrandy's coördi-

¹ Het oordeel van de Enquêtecommissie (die, als steeds, de rol van de koningin buiten beschouwing gelaten heeft) was, dat 'zakelijk voor het kopiëren van het Engelse systeem' (een *War Cabinet* als kern van een veel groter *Cabinet*) 'weinig of niets te zeggen (was). Waar anderzijds de Nederlandse regering gedurende de oorlogsjaren de enige officiële vertegenwoordigster van het Nederlandse volk was, moest het maken van verschil tussen tot die regering behorende ministers noodwendig tot interne moeilijkheden leiden. De commissie acht dan ook het plan van de heer Gerbrandy in deze weinig gelukkig' (a.v., dl. V a, p. 22). Voorts: 'Zij zou er ernstige bezwaren tegen hebben gehad, indien een veranderde positie van de minister-president, als door de heer Gerbrandy gewenst, was tot stand gekomen.' (a.v., p. 45)

Beide uitspraken lijken ons juist. ² Brief, 22 juli 1941, van Welter aan Gerbrandy, a.v., dl. V b, p. 15-16. ³ Brief, 25 juli 1941, van van den Tempel aan Gerbrandy, a.v., p. 17.